

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(Hizb-ut Tahrir Emiri Celil Âlim Ata İbn Halil Ebu Raşta Tarafından Facebook Sayfası Takipçilerinin “Fikhî” Sorularına Verilen Cevaplar Silsilesi)

Soru-Cevap

Bir Şey Bütünüyle Elde Edilmezse Ondan Kolay Olan Şey de Terk Edilmez

Ebu Ömer'e

Soru:

Faziletli Emirimiz, Esselamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berekâtuh.

Allah sizi korusun ve gözet sin ve sizin elinizle hayır kapılarını açsın.

“Bir şey bütünüyle elde edilmezse ondan kolay olan şey de terk edilmez.” Bu şerî kaidenin sıhhati nedir ve bunun şerî hükümlerin tedrici olarak uygulanmasına delil getirilmesi caiz midir? Allah sizi hayırla mükafatlandır sın.

Cevap:

Ve Aleykumselam ve Rahmetullahi ve Berekâtuh.

Öncelikle bizim için yaptığınız güzel duadan dolayı Allah razı olsun ve biz de sizin için hayır duada bulunuyoruz.

Siz iki husus hakkında soruyorsunuz: Birincisi: (Bir şey bütünüyle elde edilmezse ondan kolay olan şey de terk edilmez) şeklindeki şerî kaidenin sıhhati nedir? İkincisi: Bu kaidenin şerî hükümlerin tedrici olarak uygulanmasına delil getirilmesinin caiz olup olmadığını soruyorsun. Bunun cevabı aşağıdaki şekildedir:

Birincisi: (Bir şey bütünüyle elde edilmezse ondan kolay olan şey de terk edilmez) kaidesi hakkındaki sorunuza gelince:

1- Bu sözün alimlerin kitaplarında dolaşan ve birbirlerine yakın olan birkaç şekli vardır: (ما لا يدرك كله لا يترك كله - Bir şey bütünüyle elde edilmezse, tamamı da terk edilmez), (ما لا يدرك كله لا يترك كله - Bir şey bütünüyle elde edilmezse, tamamı da terk edilmez), (ما لا يدرك كله لا يترك بعضه - Bir şey bütünüyle elde edilmezse, daha azı da terk edilmez), (ما لا يدرك كله لا يترك ما تيسر منه - Bir şey bütünüyle elde edilmezse ondan kolay olan şey de terk edilmez)... Bazıları bunları bir örnek veya söz olarak aktarıırken diğer bazıları da şerî kaide olarak nitelendirmektedir... Dahası sanki bunlar, bazı insanların dillerinde Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den rivayet edilen bir hadis olarak yer almıştır; bu da Şam muhaddisi İsmail bin Muhammed bin Abdilhadi el-Cerrahî el-Aclûnî Ebü'l-Fida'nın (Ö: H. 1162) (Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs) adlı kitabında, insanların dillerinde hadis olarak meşhur olan şeyler hakkında konuşmasına neden olmuştur ve bu hususta şöyle demiştir: **فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ** [Teğabun 16] ayeti ile **أَتَى اللَّهَ مَا اسْتَطَعْت** **“Gücünüz yettiği nisbette Allah'tan korkunuz”** [Teğabun 16] ayeti ile **“Gücün yettiği nisbette Allah'tan kork!”** hadisinin anlamı hakkındaki bir şey bütünüyle elde edilmezse, tamamen de terk edilmez lafzının tercümesi, hadis değil bir kaidedir.] Aynı şekilde bunu, Ahmed İbn Abdulkerim el-Âmirî el-Gazzî (Ö: H. 1143), (el-Ceddu'l-Hasîs fî Beyâni Mâ Leyse Bihadîs) adlı kitabında zikretmiş ve onun hakkında şöyle demiştir: [Bir şey bütünüyle elde edilmezse, tamamen de terk edilmez: Hadis değil bir kaidedir ve bu, **فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ** **“Gücünüz yettiği nisbette Allah'tan korkunuz”** [Teğabun 16] ayetinin anlamı hakkındadır.]

2- Mesele incelendiğinde, (Bir şey bütünüyle elde edilmezse, tamamen de terk edilmez) sözünün, (yapılması kolay olan bir şey, yapılması zor olan bir şey yüzünden düşmez)

şeklindeki şerî kaideye döndüğü ortaya çıkmaktadır; bu sonuncusu, şerî kaide kitaplarında delilleriyle birlikte zikredilen bir kaidedir. Örneğin Suyûti Eşbah ve Nazair'de şöyle diyor: [Otuz sekizinci kaide, “yapılması kolay olan bir şey, yapılması zor olan bir şey yüzünden düşmez.” İbn Subki şöyle dedi: Bu, Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavlından istinbat edilen en muşhur kaidelerden biridir: **“Ben size bir şeyi emrettiğim zaman gücünüz yettiği kadar yerine getirin.”**] Zerkeşi, (El-Mansûr Fi'l Kavâid) adlı kitabında şöyle dedi: [Yapılması kolay olan bir şey, yapılması zor olan bir şey yüzünden düşmez: Bu, aslın bir kısmını yapmaya güç yetirme kaidesine dönmektedir. Nitekim (bir kısmına güç yetirilen şeyin yapılması farz mıdır?) konusundan bahsederken bunu açıklamış ve sınırlarını belirlemiştir.]

3- Kaide alimleri, (yapılması kolay olan bir şey, yapılması zor olan bir şey yüzünden düşmez) veya diğer bir benzeri (Bir şey bütünüyle elde edilmezse, tamamen de terk edilmez) ya da (bir kısmına güç yetirilen şeyin yapılması farz mıdır?) konusu için, evet bunun için Allahu Teala'nın **“Gücünüz yettiği kadar Allah'a karşı gelmekten sakının.”** فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ [Teğabun 16] ve Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in, **“Ben size bir şeyi emrettiğim zaman gücünüz yettiği kadar yerine getirin”** [Buhari Sahih'i'nde Ebu Hureyra Radiyallahu Anh'dan rivayet etti.] hadisini delil getirdiler ve bu kaidenin vakiasını açıklığa kavuşturmak için de ayrıntılı örnekler verdiler; nitekim Eşbah ve Nazair'de birçok fürudan bahsedilmiş olup onlardan bazılarını zikrederim:

[“Yapılması kolay olan bir şey, yapılması zor olan bir şey yüzünden düşmez”... Bunun fûrûları çoktur ve birisi şudur: Bazı uzuvlar kesilmişse geri kalanı mutlaka yıkanmalıdır. Biri de şudur: Örtünün bir kısmını elde eden, kesinlikle onunla mümkün olduğu kadar örtmelidir. Bir diğeri de şudur: Fatiha'nın bir kısmını bilen ihtilafsız onu okur... Biri de şudur: Ayakta durmadan rûku ve secde yapmaya gücü yetmiyorsa ayakta durmalıdır ve aramızda bir ihtilaf yoktur... Bir diğeri de şudur: Fitre için bir Sa' (buğday, arpa, un ve benzerlerinin) bir kısmı dahi bulunsa en doğru olan (sadakasının) verilmesidir...]

4- Kaide alimlerinin (Yapılması kolay olan bir şey, yapılması zor olan bir şey yüzünden düşmez) ve benzerleri gibi getirmiş oldukları örnekler incelendiğinde, onların bu kaideyle şer'an emredilen muayyen bir hükmü kastettikleri ortaya çıkmaktadır; zira mükellef olan biri, gücü yetmediğinden yani zor olmasından dolayı bir kısmını yerine getirmeye güç yetiremiyorsa, emredilen fiilin geri kalanlarını yerine getirmesi ondan düşmez, aksine emredilen fiili gücü yettiğince yerine getirmesi gerekir; çünkü mükellef şer'an, **“Gücünüz yettiği kadar Allah'a karşı gelmekten sakının.”** ve **“Ben size bir şeyi emrettiğim zaman gücünüz yettiği kadar yerine getirin”** gibi Kitap ve sünnet nâsslarına göre kendisine emredilenleri gücü yettiği kadar yerine getirmekle yükümlüdür... Örneğin namaz kılan birinin her rekatta Fatiha'nın tamamını okuması gerekir; peki bir kişi Müslüman olsa ve namaz kılmak istese ancak bir kısmı hariç Fatiha'yı bilmeseyse, bu kişinin namazda Fatiha'dan bildiği ayetleri okuması mı gerekir yoksa bazı ayetlerini bilmediğinden dolayı Fatiha'yı okumayı tamamen terk etmesi mi gerekir? Bu kaideye göre bunun cevabı, o kişinin Fatiha'dan bildiği kadarını okuması gerekir ve onu okumayı terk etmesi doğru değildir; çünkü yapılması kolay olan bir şey (Fatiha'dan bildiği ayetleri okuması), yapılması zor olan (Fatiha'dan bilmediği ayetleri okuması) bir şey yüzünden düşmez... Örneğin mükellef olan birinin abdest alırken ellerini dirseklere kadar yıkaması farzdır; ancak şayet bileği kesilmişse, bu kişinin elinin geri kalan kısımlarını yıkaması mı gerekir yoksa elinin (bileğinin) bir kısmını yıkayamadığından dolayı elinin diğer kısımlarını yıkaması ondan düşer mi? Bu kaideye göre bunun cevabı, bileği yıkamak imkânsız olsa bile (yapılması zor olan bir şey olsa da) elin diğer kısımlarının (yapılması kolay olan bir şeyin) yıkanması gerekir... Hakeza alimler nezdinde bu kaidenin konusu, emredilen bir şerî hükümdür. Dolayısıyla mükellef, yapılması güç olduğu için bir kısmını yerine getiremiyorsa, talep edilen fiilden kolay olanı yerine getirme yükümlülüğü ondan düşmez...

5- (Yapılması kolay olan bir şey, yapılması zor olan bir şey yüzünden düşmez) kaidesi ve benzerleri, sabit olmayan kaidelerdir; dolayısıyla bunlar, bazı alanlarda doğru olurken diğer alanlarda ise doğru değildir; örneğin Ramazan ayında günün bir kısmında oruç tutmaya güç yetiremeyen bir kimse günün geri kalan kısmında oruç tutması gerekmez ve yapılması kolay

olan bir şey, yapılması zor olan bir şey yüzünden düşmez gerekçesiyle bir gün oruç tutmuş gibi olmaz, aksine orucu bozulur ve kaçırdığı günün orucunu kaza eder... Böylece bu kaidenin sabit olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden bazı durumlarda uygulanması elverişli olup diğer bazı durumlardan uygulanması elverişli değildir ve onun uygulanması, uygulanması istenilen vakianın incelenip içtihadını ve ilgili şerî hükümlerin bilinmesini gerektirir... Alimler bu kaidenin sabit olmadığını şu şekilde açıkladılar:

a- Suyûti Eşbah ve Nazair'de şu şekilde zikretti: [Tenbih: Bu kaideden birtakım meseleler ortaya çıkmıştır: Bunlardan biri: Kefaret olarak kölenin bir kısmının olması onu azat etmez, aksine ihtilafsız bedele intikal eder. İki ay oruçla birlikte kölenin bir kısmıyla icabet edilmesi, bedel ve mübdelin birleşmesi, kölenin yarısının azat edilmesiyle birlikte bir ay orucun tutulması kefareti bazılaştırır ve bu yasaklanmıştır. Zira Şari şöyle buyurmuştur: **فَمَنْ لَمْ يَجِدْ** "(Buna imkân) bulamayan kimse." [Mücadele 4] Dolayısıyla kölenin bir kısmının olmasıyla köle olmuş olmaz... Bunlardan biri de: Günün tamamını değil de bir kısmını oruç tutmaya gücü yeten kimsenin oruç tutması gerekmez...]

b- Aynı şekilde Zerkeşi, El-Mansûr Fi'l Kavâid adlı kitabında bu meseleyi açıklamış ve şöyle demiştir: [Bir kısmı yapılmaya muktedir olunanın dört kısma ayrılması gerekir:

(Birincisi): Kesin olarak yapılması gereken; tıpkı namaz kılan kişinin Fatiha'nın bir kısmını okumaya gücü yetiyorsa, mutlaka onun yapması gerektiği gibi...

İkincisi; yapılması daha doğru olan; şayet vücudunda su almasını engelleyen yaralar varsa, sağlam olan yerleri yıkaması ve yara olan yeri de teyemmüm etmesi gerekir...

Üçüncüsü: Kesin olarak yapılması gerekmeyen şeyler; tıpkı şayet kölenin bir kısmının bulunması halinde kesin olarak yapılmaması gerektiği gibi; çünkü şeriatın kastettiği, mümkün olduğunca kölenin tamam olması;... ve bedele intikal etmesidir...

Dördüncüsü: En doğru olanı yapılmaması gereken şeyler; şayet su bulamayan bir kişi kar veya dolu bulur ve onu eritmek de mümkün değilse, mezhebe göre onunla başını meshetmemesi gerekir; çünkü tertip vaciptir ve yüzü ve elleri teyemmüm etmeden önce bunun başta kullanılması imkansızdır...]

Böylece söz konusu kaidenin/kaidelerin kesin olarak doğru olmadığı ve kesin olarak yanlış olmadığı, aksine bazı durumlarda sahih ve doğru olduğu ve diğer bazı durumlarda da doğru olmadığı görülmektedir.

İkincisi: (Bir şey bütünüyle elde edilmezse ondan kolay olan şey de terk edilmez) veya (yapılması kolay olan bir şey, yapılması zor olan bir şey yüzünden düşmez) kaidesinin, şeriatın hükümlerinin tedrici olarak uygulanması konusuna delil olarak getirilmesine gelince:

Bu kaidelerin, şeriatın hükümlerinin tedrici olarak tatbik edilmesinin caiz olduğuna delil getirilmesi, insanlar arasında şüphe oluşturmak ve Allah'ın dinine iftira atmak kabilindedir; çünkü bu kaidelerin şeriatın tedrici olarak tatbik edilmesine delil olarak getirmeye kesinlikle bir mahal yoktur ve bu da birkaç yönden dolayıdır:

1- Şeriatın hükümlerinin tedrici olarak tatbik edilmesi, bazı konularda şerî hükümlerin tatbik edilmesi ve diğer bazı konularda da küfür hükümlerinin tatbik edilmesi anlamına gelmektedir; bu da sanki nikah akdini İslam'ın hükümlerine göre yapıp faize, zinaya ve içki içmeye izin vermek gibi olduğu gibi hırsıza el kesme cezası verip zina edene ve içki içene ceza vermemek gibi olur... Dolayısıyla şeriatın hükümlerinin tedrici olarak tatbik edilmesinin gerçek anlamı, bazı konularda şeriat ile hükmetmek yerine küfür hükümleriyle hükmetmektir; bu ise şüphesiz bir şey bütünüyle elde edilmezse, tamamen de terk edilmez kaidesinin konusundan tamamen uzaktır; çünkü bu kaide, şayet şeriat tarafından emredilen bir fiilin, güç yetirememekten dolayı diğer bir kısmını yapmak mümkün değilse yapılması mümkün olan bir kısmını yapmanın gerekli olduğunu söylüyor. Dolayısıyla kaide, haram olanı yapmanın ve emredileni yerine getirmeye güç yetiremediği takdirde küfrü tatbik etmenin caiz olduğunu söylemiyor...

2- Bu kaideler, nehyedilen fiilden değil emredilen fiilden bahsediyor ki o da şeriatın tatbik edilmesidir. Şeriatın olmayanın tatbik edilmesine gelince; şüphesiz bu nehyedilen bir husustur, dahası bu en büyük günahlardandır. O halde nasıl olur da bu kaide, küfür hükümlerinin tatbik edilmesine delil olarak getirilebilir? Bu garip bir şey değil midir?!

3- Hükümlerin tedrici olarak tatbik edilebileceğini söyleyenler, bununla yöneticinin şeriatı tedrici olarak tatbik etmesini kastediyorlar; oysa yöneticiyi şeriatı tatbik etmekten alıkoyan hiçbir şey olmadığı gibi kendisi yönetici olduğu için onun durumu hakkında acizlik konusu zikredilmez. Örneğin Müslüman bir yöneticiyi hayatın birçok alanında küfür hükümlerini tatbik etmek yerine şeriatın tüm hükümlerini tatbik etmekten alıkoyan şey nedir? Zira o, ülkedeki gerçek yönetici değil midir? O halde neden şeriatın hükümlerini uygulamıyor da küfür hükümlerine öncelik veriyor? Yöneticinin vakıası, hasta olmasından dolayı ayakta durmaya güç yetiremeyen, böylece ayakta durma farzı kendisinden düşen ve namazı ayakta durmaksızın kılan kişi gibi midir? Hani aralarındaki benzerlik nerede?!

4- Tüm bunların öncesinde ve sonrasında, bu kaidelere ilişkin delil getirilen şerî nâsırlar, kesinlikle tedriciliğe delalet etmez:

a- Allahu Teala'nın, فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ **“Gücünüz yettiği nisbette Allah'tan korkunuz”** şeklindeki kavlinin mefhumu muhalifi yoktur, yani ayetten, güç yetirilememesi durumunda korkunun-takvanın emredilmediği anlaşılır. Bilakis bunun aksine ayet, takvaya ve Allah'ın emir ve yasaklarını yerine getirme noktasında her türlü çabayı göstermenin farz olduğuna delalet etmektedir. Nitekim İmam Taberi bu manaya vurgu yapmış ve şöyle demiştir: [فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ **“Gücünüz yettiği nisbette Allah'tan korkunuz”** kavlinde Allahu Teala şöyle diyor: **Ey müminler, Allah'tan sakının, O'nun cezasından korkun, farzları yerine getirerek ve günahlarından sakınarak O'nun azabından kaçının, gücünüz yettiğince ve her türlü çabayı göstererek O'na yakınlaştıran ameller işleyin.**] İbn Aşur (et-Tahrir ve't Tenvir) adlı tefsirinde bu ayeti ele alıp mükemmel bir şekilde şerhetmiş ve şöyle demiştir:

[... فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَأَطِيعُوا وَأَسْمِعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِّأَنْفُسِكُمْ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ...] **“O halde gücünüz yettiğince Allah'a isyandan kaçın. Dinleyin, itaat edin, kendi iyiliğinize olarak harcayın. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”** [Teğabun 16]

(فَاءٌ – Fa, öne alınmış bir açıklama ve sonuçtur; yani eğer bunu biliyorsanız, takvanın gerektirdiği şekilde Allah'tan korkun demektir... Takva ile ilgili tüm durumları ve diğerlerini genelleştirmek kastıyla ((اتَّقُوا) - korkun) ile ilgili olarak hazfedilmiştir. Böylece bu söz, bir ek gibi olmaktadır; çünkü onun içeriği daha öncekilerin içeriğinden daha geneldir; takva, gerek zikredilen gerekse başka şeyler için olduğundan dolayı sahibinin, bu şeylerdeki birçok durumlarda nefsin şehvetini tatmin etmeye hırs göstermeyi azaltmasını sağlasın diye **gücünüz yettiğince kavliyle takva emrine daha fazla vurgu yapılmıştır. Master ve zarftır; yani gücünüz yettiği sürece; tüm zamanlar için geneldir, zamanların genelliğine göre durumlar da geneldir ve güç yetirme de geneldir. Dolayısıyla takva, herhangi bir zamandan hali değildir. Nitekim zamanlar, güç yetirme için zarf kılınmıştır; bu da güç yetirme sınırından zorluk sınırına çıkmayan bir konuda takva ile emroldukları ve güç yetirebildikleri bir şeyde kusur gösterip ihmal etmemeleri içindir...**] Bitti.

Ayet-i kerime tüm açıklığıyla, Allah Subhanehu'dan korkmak için gayret sarf etmenin ve bir Müslümanın gücü yettiğince O'nun emir ve yasaklarından sapmamasının gerekliliğine delalet etmekte olup hiçbir şekilde tedriciliğe, yani küfür hükümlerinin şeriat hükümleriyle birlikte uygulanmasının caiz olduğuna delalet etmez; aksine şeriatın tamamına en yüksek derecede bağlı kalmayı gerektirmektedir.

b- Atıfta bulunan kaidelere delil getirilen hadis-i şerife gelince; nitekim Buhari Sahihinde, Ebu Hureyra'dan Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: دَعُونِي مَا تَرَكَكُمْ إِنَّمَا هَلَاكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِسُؤَالِهِمْ وَاحْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ فَإِذَا نَهَيْتُمْ عَنْ شَيْءٍ فَاجْتَنِبُوهُ وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ **“Herhangi bir konuyu size emredip yasakladığım sürece, siz de beni kendi halime bırakınız. Sizden önceki ümmetleri çok sual sormaları ve peygamberlerine karşı münakaşaya dalmaları helâk etti. Size herhangi bir şeyi yasakladığım zaman ondan**

kesinlikle sakınınız, bir şeyi emrettiğimde de onu, gücünüz yettiği ölçüde yerine getiriniz.” Hadis, nehyedilen şeylerden kaçınılması gerektiğini söylüyor; zira haram olanlardan kesinlikle kaçınmak gerekir. Emredilenlere gelince; bunlar, güç yetirildiği için yüklenmiştir. Şüphesiz tedricilik bahanesiyle (İslam hükümleri ile birlikte) küfür hükümlerinin tatbik edilmesi, şeriatın kesin delillerle nehyettiği hususlardandır. Zira Allahu Teala şöyle buyurmuştur: **“Her kim Allah’ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.”** [Maide 44] **“Her kim Allah’ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar zalimlerin ta kendileridir.”** [Maide 45] **“Her kim Allah’ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar fasıkların ta kendileridir.”** [Maide 47] Ve Subhanehu şöyle buyurmuştur: **“Allah ve Rasulü bir konuda hüküm verince, ne bir mümin erkeğin ve ne de bir mümin kadının (o konuda) muhayyerlikleri (tercihleri) olmaz. Ve her kim Allah’a ve Onun Rasulü’ne isyan ederse muhakkak o, apaçık dalalete (batıla) sapmış olur.”** [Ahzab 36] Bu nedenle hadis, hiçbir şekilde şeriatla hükmetmenin ihmal edilmesinin ve tedricilik gerekçesiyle küfür hükümlerini tatbik etmenin caiz olduğuna delalet etmemektedir; çünkü Allah’ın indirdiklerinden başkasıyla hükmetmek, hadisin kendilerinden kaçınmayı farz kıldığı haramlardan ve yasaklardandır.

Binaenaleyh bu kaideyi şeriatın hükümlerinin tedrici olarak tatbik edilmesine delil getirmek, kesinlikle bir hücceti olmayan batıl bir delil getirmedir.

Kardeşiniz

Ata İbn Halil Ebu Raşta

H. 27 Rabi’ul Âhir 1443

M. 10/11/2021

Cevaba, Emir’in (Allah onu korusun) web sitesinden bağlanabilirsiniz:

<http://archive.hizb-ut-tahrir.info/arabic/index.php/HTAmeer/QAsingle/4189/>